

ਹਵਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਸ੍ਰੀ “ਆਲਿਮ” ਜੀ

ਕਰਤਾ ਦੀ ਆਗਿਆ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਨ ਛਾਪੇ ।

ਉਸ ਸ਼ਾਂਤ ਆਤਮਾ ਸੋਮ ਮੂਰਤੀ ਸੰਤ ਹਜ਼ੂਰਾ
ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪੁੰਨ ਸਿਮਤੀ ਵਿਖੇ ਪੰਥ ਦੀ ਭੇਟਾ, ਜਿਸ ਦਾ
ਦਿਲ ਪੰਥ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ
ਹਰ ਸਮੇਂ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਦੇਖਣ ਦਾ ਚਾਹਵਾਨ
ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ।

“ਆਲਿਮ”

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ
ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ

ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ੧੦੦੦

੨੮ ਅੱਸੂ ੧੯੯੮ ਬਿਕਰਮੀ

ਹਵਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਯੱਗ ਹੋਮ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਮ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਪਸ਼ੂ ਪ੍ਰਭੇਤਾਂ ਅਤੇ ਮਾਨਸ ਤੋਂ ਦੇਵਤਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਵੀ ਉਸ ਧਰਮ ਦਾ ਪਾਬੰਦ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਤੇ ਜਗਤ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਨਮਿਤ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਹਨ। ਏਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚ ਹੋਮ ਯੱਗ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਵਰਨਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਖੋਜੀ ਜਨਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਅਰਥ ਇਸ ਨਿਕੀ ਜੇਹੀ ਸੰਚੀ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ :—

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਮਾਝ ਰਾਗ ਵਿਚ ਉਚਾਰਣ ਕੀਤਾ ਹੈ :—

(ੳ) “ਵੁਠੈ* ਘਾਹੁ ਚਰੈ ਨਿਤ ਸੁਰਹੀ ਸਾਧਨ ਦਹੀ ਵਿਲੋਵੈ ॥
ਤਿਤੁ ਘਿਅ ਹੋਮ ਯਗ ਸਦ ਪੂਜਾ ਪਇਐ ਕਾਰਜ ਸੋਹੈ ॥”
(ਵਾਰ ਮਾਝ ਸਲੋਕ ਮਃ ੧)

* ੧੪੩੦ ਸਫਿਆਂ ਵਾਲੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪੰਨਾ ੧੫੧

(ਅ) ਯੋਗ ਹੋਮ ਤਪ ਤੇ ਪੂਜਾ ਆਦੀ ਪੁੰਨ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਣ ਦਾ ਫਲ ਦੁਖ ਵਰਨਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ :—

“ਹੋਮ ਨ ਯੋਗ ਪੁੰਨ ਤਪ ਪੂਜਾ
ਦੇਹ ਦੁੱਖੀ ਨਿਤ ਦੁਖ ਸਹੈ ॥”

(ੲ) ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਹਵਨ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ :—

‘ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਪ੍ਰਵਾਣ ਹੈ ਯੋਗ ਹੋਮ ਤੇ ਪੁਰਬ ਕਮਾਈ ॥’
(ਵਾਰ ੧ ਪਉੜੀ ੧੬)

(ਸ) ‘ਮੱਖਣ ਤਾਇ ਅਉਟਾਇ ਕੈ ਘਿਉ ਨਿਰਮਲ ਕਰਨਾ ॥
ਹੋਮ ਯੋਗ ਨਈਵੇਦ ਕਰ ਸਭ ਕਾਰਜ ਸਰਨਾ ॥’
(ਵਾਰ ੨ ਪਉੜੀ ੧੩)

(ਹ) ‘ਘਿਉ ਤੇ ਹੋਵਨ ਹੋਮ ਯੋਗ ਢੰਗ ਸੁਆਰਥ ਚੱਜ ਅਚਾਰਾ ॥
ਧਰਮ ਧੌਲ ਪਰਗਟ ਹੋਇ ਧੀਰਜ ਵਹੈ ਸਹੈ ਸਿਰ ਭਾਰਾ ॥’
(ਵਾਰ ੪ ਪਉੜੀ ੮)

(ਕ) ਜਪ ਤਪ ਸੰਜਮ ਹੋਮ ਯੋਗ ਵਰਤ ਨੈਮ ਨਈਵੇਦ ਪੁਜਾਯਾ ।
(ਵਾਰ ੮ ਪਉੜੀ ੧) ।

ਪੂਰਬੋਕਤ ਪ੍ਰਮਾਣ ਸੂਤਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਕੋਟੀ ਦੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ
ਸਿਖ ਮਾਤ੍ਰ ਵਾਸਤੇ ਮੰਨਣ ਯੋਗ ਹਨ । ਕਿਉਂਕਿ ਏਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ
ਹਵਨ ਯੋਗ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦਾ ਵਰਨਨ ਹੈ ।

ਇਤਿਹਾਸਕ ਪ੍ਰਮਾਣ

(੧) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਬ੍ਰਹਿਮਣ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਦੇਖੋ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਾਸ ੧੨ ਦਾ ਅੰਸੂ ੪੭—“ਏਕ ਆਸਰਾ ਆਪ ਗੁਸਾਈਂ । ਗਹੇ ਬਾਂਹ ਭੂਬਤ ਸਭ ਜਾਈ । ਰਾਖੇ ਅਬ ਦੁਨੀਆਂ ਕੀ ਟੇਕ । ਨਾਹਿੰ ਤ ਹਿੰਦੂ ਰਹੈ ਨ ਏਕ । ਯੱਗ ਹਵਨ ਸਗਰੇ ਬਿਨਸੈ ਹੈਂ । ਬਹੁਰ ਦੇਵ ਕਿਮ ਬਿਰਤਾ ਪੈਹੈਂ । ਯਾਤੇ ਅਬ ਤੁਮ ਬਨੋ ਸਹਾਇ । ਹਿੰਦ ਧਰਮ ਕੇ ਲੇਹੁ ਬਚਾਇ ।”

(੨) ਇਸਤੋਂ ਅਗੇ ਰਾਸ ੧੨ ਅੰਸੂ ੬੬ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਦੇ ਬਲੀਦਾਨ ਦਾ ਫਲ ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਹੋਈ, ਉਸ ਦੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਏਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਉਪਮਾ ਕੀਤੀ—“ਜਉ ਜਗ ਮਾਹਿ ਨ ਹਿੰਦੂ ਰਹਿਤੇ । ਸੁਰ ਹਿਤ ਹਵਨ ਕੌਨ ਨਿਰਬਹਿਤੇ । ਕਾਜ ਅਨਿਕ ਮੈ ਹਵਨ ਕਰੰਤੇ । ਸੋ ਸੁਰਗਨ ਕੇ ਤ੍ਰਿਪਤ ਧਰੰਤੇ । ਬਿਆਹ ਆਦਿ ਤਿਥਿ ਮੈਂ ਜੋ ਕਰੈਂ । ਸੋ ਅਹਾਰ ਹਮਰੇ ਮੁਖ ਪਰੈ । ਤਾਂਤੇ ਹਿੰਦੂ ਗਨ ਅਰ ਦੇਵ । ਰਾਖਨ ਕੀਏ ਪ੍ਰਭੂ ਗੁਰਦੇਵ ।”

(੩) ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਹੇਮ ਕੁੰਟ ਪਰਬਤ ਦੀ ਸਪਤ ਸਿੰਗ ਚੋਟੀ ਤੇ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ ਸੀ । ਉਸ ਬਨ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਵੀ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਪਣੇ ਗੁਰਬਿਲਾਸ ਅਧਿਆਇ ੩ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—“ਝੂਲਨਾਂ ਛੰਦ ॥ ਮੋਰ ਮਰਾਲ ਬਯਾਲ ਚਲ ਸੇਵਤੇ ਲਾਲ ਮੁਕਤਾਨ ਕੀ ਭੇਟ

ਗਾਥੇ ॥ ਹੋਮ ਯੱਗ ਘ੍ਰਿਤ ਸਿਉਂ ਜੁਰੇ ਮੁਨ ਨਿਰਖੀਐ ਘੋਖ
ਬੇਦਾਨ ਧੁਨਿ ਗਨਤ ਗਾਥੇ ॥”

(੪) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸੰਮਤ
੧੭੫੪ ਬਿੱਕ੍ਰਮੀ ਵਿਚ ਨੈਣਾਂ ਦੇਵੀ ਦੇ ਪਰਬਤ ਉਤੇ ਇਕ
ਵਿਸ਼ਾਲ ਹਵਨ ਯੱਗ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਿਮਿਤ ਇਤਿਹਾਸ
ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ *ਸਵਾ ਲੱਖ ਰੁਪੈ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਖਰਚ
ਹੋਈ ਸੀ, ਇਸ ਹਵਨ ਸਬੰਧੀ ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ
ਨੇ ਪੰਡਿਤ ਕੇਸ਼ੋ ਦਾਸ ਨਾਲ ਜੋ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਕੀਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ
ਵਿਚ ਹਵਨ ਦੀ ਮਹਾਨ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।
ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ੫ ਦੇ
ਨਿਵਾਸ ੨੫ ਵਿਖੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਹਵਨ ਪ੍ਰਸੰਸਕ ਵਾਕਾਂ ਨੂੰ
ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ:—

“ਯਹ ਤੇ ਧਰਮ ਹਮਾਰਾ ਸਾਰ । ਕਰਤ ਰਹੇ ਨਿਪ
ਮੁਨਿ ਅਵਤਾਰ । ਸੋ ਤੇ ਹਮ ਭੀ ਕਰਨਾ ਚੈਹੈ । ਯਾਂ ਤੇ ਸਭ
ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸੁਖ ਪੈਹੈ । ਇਕ ਤੇ ਹੈ ਦੁਰਭਿਖ ਅਤਿ ਭਾਰੀ ।
ਹੈ ਪੜ੍ਹੁ ਰਿਹੋ ਨ ਬਰਖਤ ਬਾਰੀ । ਦੂਸਰ ਭਾਰਤ ਵਰਸ ਮਝਾਰੇ ।
ਮਹਾ ਮਰੀ ਪੜ੍ਹੁ ਰਹੀ ਅਪਾਰੇ । ਤ੍ਰਿਤੀਏ ਜੋ ਨਰ ਨਾਰੀ ਆਰਜ ।
ਹੋਇ ਰਹੇ ਨਿਜ ਧਰਮੋਂ ਖਾਰਜ । ਪਾਪ ਕੁਕਰਮਨ ਮੇਂ ਅਤਿ

*ਸਮੱਗਰੀ ਦੀਪਚੰਦ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਾਲਾ
ਮੰਗਾ ਕੇ ਦਿੰਦਾ ਰਿਹਾ । ਉਸ ਹਿਸਾਬ ਦੀ ਵਹੀ ਹੁਣ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ
ਦੇ ਘਰ ਹੈ । (ਤ: ਗੁ: ਖਾ: ਪੰਨਾ ੧੦੭੯)

ਲਾਗੇ । ਇਸੀ ਹੇਤ ਬਨ ਰਹੇ ਅਭਾਗੇ । ਯੱਗ ਹੋਮ ਲੈ ਸੁਕ੍ਰਿਤ
ਜੇਹੈਂ । ਹਾਕਮ ਤੁਰਕ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਦੈਹੈਂ । ਹਮ ਜਬ ਹਵਨ
ਜੱਗ ਕਰਵੈ ਹੈਂ । ਖੁਸ਼ ਹੋ ਘਨ ਜਲ ਬਹੁ ਬਰਸੈ ਹੈ । ਦੁਰਭਿੱਖ
ਨਸੈ ਅੰਨ ਬਹੁ ਥੈਹੇ । ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਸਭ ਕਰਤੇ ਲਗ ਜੈਹੈਂ । ਨਸੈ
ਅਵਿਦਿਆ ਵਿਦਿਆ ਐਹੈ । ਸੂਰ ਬੀਰਤਾ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਪਗਟੈ ਹੈ ।
ਵਰਨਾਸ਼੍ਰਮੀ ਜਨ ਹੈਂ ਜੇਤੇ । ਕਾਇਰਤਾ ਕਰ ਪੂਰਨ ਤੇਤੇ । ਭੇਡ
ਬੱਕਰੀਆਂ ਸਮ ਹੋ ਰਹੇ । ਬਾਂਛਿਤ ਕਾਮ ਤੁਰਕ ਸਭ ਲਹੈਂ ।
ਉਨੈ ਹਵਨ ਕੀ ਪਵਨ ਲਗੈ ਜਬ । ਸ਼ੇਰ ਬਘਿਆੜ ਨਸੈਂ
ਹੈਹੈਂ ਸਭ । ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਉਰ ਮਹਿ ਜਗ ਹੈ । ਧਰਮ ਪੁਰਾਤਨ
ਕਰਨੇ ਲੱਗ ਹੈਂ । ਪ੍ਰਭਤਾ ਦੇਹ ਅਰੋਗ ਕ੍ਰਾਂਤੀ । ਬਿਜੈ ਗਿਆਨ
ਸੰਤਤ ਸੁਖ ਦਾਤੀ । ਨਿਰਭੈਤਾ ਜੱਸ ਗੁਨ ਦੈਵੀ ਸਭ । ਹੋਹਿ
ਪ੍ਰਾਪਤ ਗੁਰ ਘਰ ਮੈਂ ਤਬ । ਬਾਲਕ ਭਾਗਵਾਨ ਪ੍ਰਗਟੈ ਹੈਂ ।
ਰੋਗ ਸੀਤਲਾ ਆਦਿ ਨਸੈ ਹੈਂ । ਕਾਮਾਦਿਕ ਜੋ ਅਸੁਰੀ ਸੰਪਤ ।
ਯੱਗ ਹੋਮ ਕੋ ਪਿਖ ਕਰ ਕੰਪਤ । ਉੱਤਮ ਗੁਣ ਸਤਿ ਆਦਿਕ
ਜੇ ਹੈਂ । ਬਾਵਨ ਕਹੇ ਬੇਦ ਰਿਗ ਮੈਂ ਹੈਂ । ਸੋ ਅਵੱਸ ਜਗ ਮਹਿ
ਪ੍ਰਗਟੈ ਹੈਂ । ਹੋਮ ਯੱਗ ਬਿਧਿ ਵਤ ਜਬ ਥੈ ਹੈਂ ।” ਇਹ ਹੈ
ਹਵਨ ਯੱਗ ਦੀ ਮੁਯਾਦਾ ਸਬੰਧੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਜਾਤੀ ਰਾਏ, ਜੋ ਕਿ ਯੱਗ ਹਵਨ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ
ਦਾ ਇਕ ਪ੍ਰਬਲ ਪ੍ਰਮਾਣ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸੱਕਦਾ ਹੈ ।

ਹਵਨ ਕਰਨ ਦਾ ਫਲ

ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਹਵਨ ਯੱਗ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ
ਪ੍ਰਯੋਗ ਦਾ ਫਲ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ

ਗਿਆ ਹੈ ।

“ਸਵੱਯਾ ॥ ਜਾਂ ਦਿਨ ਤੇ ਯੱਗ ਹੋਮ ਕਰਿਓ ਗੁਰ ਪੂਰ
ਰਹਿਓ ਜਸ ਭੂਰ ਉਦਾਰੇ । ਔਰ ਜਿਤੇ ਯੱਗ ਹੋਮਨ ਤੇ ਫਲ ਬੈਦ
ਭਨੇ ਬਰਤੇ ਜਗ ਸਾਰੇ । ਬਾਰਸ਼ ਹੋਣ ਲਗੀ ਮਨ ਬਾਂਛਿਤ ਰੋਗ
ਬਿਸੁਚਕ ਲੈ ਸਭ ਟਾਰੇ । ਲੋਗਨ ਕੇਰ ਸੁਭਾਵ ਸੁਤੇ ਸਿਧ ਥੇ
ਬਦਲੇ ਸੁਭ ਕਾਜ ਬਿਥਾਰੇ ।

ਫੈਲ ਰਹੇ ਫਲ ਫੂਲ ਯੁਤੇ ਤਰ, ਔ ਉਗਲੇ ਧਰਨੀ
ਰਸ ਸਾਰੇ । ਤੇਜ ਲਗਯੋ ਤੁਰਕੇ ਘਟਨੇ, ਚਮਕਿਓ ਹਿੰਦਵਾਇਨ
ਵਾਂਗ ਸਿਤਾਰੇ । ਭੈ ਮਿਟਿਓ ਸਭ ਹੀ ਤਨ ਕੋ, ਸਭ ਔਰ
ਉਪਦਰ ਈਸ਼ ਨਿਵਾਰੇ । ਦੇਨ ਲੱਗੀ ਬਹੁ ਦੂਧ ਗਊ ਮਹਿ,
ਹੋਨ ਲੱਗੇ ਅੰਨ ਘਾਸ ਅਪਾਰੇ ।

ਲੋਗ ਸਿਆਨੇ ਕਹੈਂ ਮਿਲ ਯੋ ਯਹ ਯੱਗ ਸੁ ਹੋਮ
ਗੁਰਹਿ ਵਡਿਆਈ । ਭਾਰਤ ਭੂਮਿ ਵਿਖੈ ਅਤਿ ਆਨੰਦ
ਹੋਇ ਗਿਓ ਸਤਿਜੁਗ ਨਿਆਈਂ । ਮੰਦ ਸੁਭਾਵ
ਕੁਕਰਮ ਕਲੇਸ਼, ਗਏ ਉਡ ਯੋ ਰਵ ਤੇ ਤਮ ਜਾਈ । ਹੋਰ
ਵਿਚਾਰ ਘਰੇ ਘਰ ਯੋ ਗੁਰ ਕੀਰਤ ਫੂਲੀ ਮਨੋਂ ਫੁਲਵਾਈ ।”

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਕਿ
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਕੇ
ਹੋਮ ਪੂਜਾ, ਗਊ ਗ੍ਰੀਬ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਤ ਕੀਤਾ ।
ਦੇਖੋ ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਅਧਿਆਇ ੩ ਛੰਦ ੬੬:—

“ਰੱਖੀ ਹੋਮ ਪੂਜਾ । ਗਯੋ ਭਾਵ ਦੂਜਾ । ਗਊ ਸੰਤ
ਸਾਧੂ । ਜਪੈ ਨਾਮ ਲਾਧੂ । ਜਗਯੋ ਧਰਮ ਪੂਰਾ । ਬਜੈਗੋ
ਸੁ ਤੂਰਾ ।”

(੫) ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਦੀ ਉਤਪਤੀ

ਜਿਸ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਦੀ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਅਤੀ ਮਾਨਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਸਬੰਧੀ ਸਾਡਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦੱਸਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਹਵਨ ਕੁੰਡ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਸੀ । ਦੇਖੋ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ੫ ਨਿਵਾਸ ੧੪ ॥ ਗੀਆ ਛੰਦ—“ਜਬ ਭਇਓ ਜੱਗ ਮੈਂ ਮੁਰੂ ਰਾਖਸ਼ ਦੈਂਤ ਅਤਿ ਬਲਵਾਨ ਹੈ । ਉਨ ਜੱਗ ਕਉ ਬਹੁ ਦੂਖ ਦੀਨੋ ਇੰਦਰ ਕੀਨ ਹੈਰਾਨ ਹੈ । ਬਲ ਲਾਇ ਹਾਰੇ ਦੇਵਤਾ ਨਹਿ ਮਰਿਓ ਸੋ ਅਸੁਰੇਵ ਹੈ । ਤਬ ਜਾਇ ਹਿਮਗਿਰ ਸਿਖਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਸੰਗ ਰਿਖਿ ਮੁਨਿ ਦੇਵ ਹੈ । ਬਹੁ ਦਿਵਸ ਕੀਨੋ ਹਵਨ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਖੜਗ ਰੂਪ ਮੁਰਾਰ ਹੈ । ਦੁਤਿ ਕੋਟ ਦਾਮਨ ਭਾਨ ਸੀ ਨਹਿ ਸਕਿਓ ਕੋਊ ਸੰਭਾਰ ਹੈ । ਤਬ ਦੈਵ ਬਾਨੀ ਭਈ ਨਭ ਤੇ ਅਹੋ ਇਸ ਗਹਿ ਲੀਜੀਐ । ਇਸ ਸੰਗ ਮੁਰ ਕੋ ਮਾਰ ਕੈ ਸਭ ਜਗਤ ਕੋ ਸੁਖ ਦੀਜੀਐ । ਸੁਨ ਸੂਖ ਦਾਨੀ ਦੈਵ ਬਾਨੀ ਖੜਗ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੂ ਲਇਓ । ਪੜ੍ਹ ਮੰਤ੍ਰ ਕਵਚ ਪਚੀਸ ਨਾਮ ਹਾਥ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਕੈ ਦਯੋ । ਹਰਿ ਤਾਹਿ ਸੋ ਮੁਰ ਮਾਰ ਕੈ ਮੁਰਾਰਿ ਜਗ ਪ੍ਰਗਟਾਇਓ । ਸ਼ਿਵ ਤ੍ਰਿਪੁਰ ਕੋ ਮਾਰਕੇ ਤ੍ਰਿਪੁਰਾਰਿ ਜਗ ਬਿਦਤਾਇਓ । ਦੋਹਰਾ ॥ ਸ਼ਿਵ ਤਿਰਪੁਰ ਕੋ ਮਾਰਕੇ ਦਈ ਮਰੀਚਹਿ ਹਾਥ । ਤਾਹੀਂ ਸੋ ਇੰਦਰ ਹਨਿਓ ਬ੍ਰਿਤ੍ਰਾਸੁਰ ਦਲ ਸਾਥ । ਤਾਹੀਂ ਬਿਜੈ ਜੋ ਢਿਗ ਰਹੀ ਤਾਹੀਂ ਮਨੂੰ ਕੋ ਦੀਨ । ਮਨੁਸੋਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇਣ ਲੈ ਕਰੇ ਅਸੁਰ ਗਨ ਛੀਨ । ਤਾਹੀਂ ਸੋ ਦੈਵੀ ਹਤੇ ਸੰਭ ਨਿਸੰਭੇ ਆਇ । ਸੋ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਗੁਰ ਕਰ ਆਈ ਹਵਨ ਕਰਨ ਪ੍ਰਸਾਦ ।”

(੬) ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ ਹਵਨ

ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਐਡੀਸ਼ਨ ੪-੫ ਤੇ ਨਿਵਾਸ ੧੪ ਵਿਖੇ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:—ਕਿ ‘ਸਤਿਜੁਗ ਵਿਚ ਇਖਵਾਕੂ ਰਾਜਾ ਨੇ ਰਾਵੀ ਤੇ ਬਿਆਸਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸੁਹਾਵਣਾਂ ਤੇ ਰਮਣੀਕ ਸਥਾਨ ਦੇਖ ਭਾਰੀ ਯੱਗ ਤੇ ਹੋਮ ਕੀਤਾ। ਬੇਅੰਤ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ। ਯੱਗ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਰਾਜਾ ਨੂੰ ਵਰ-ਦਾਨ ਮੰਗਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਰਾਜਾ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਇਸ ਯੱਗ ਵਾਲੇ ਥਾਂ ਤੇ ਅਜੇਹਾ ਤੀਰਥ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਹੋਵੇ। ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸਮੂਹ ਰਿਖੀਆਂ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਇਸ ਢਾਬ ਵਿਚ ਪਾ ਦੇਵੋ। ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲੇ ਥਾਂ ਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਕ ਕੱਚੀ ਢਾਬ ਸੀ। ਰਾਜਾ ਨੇ ਸਭ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋ ਕੇ ਜਲ ਢਾਬ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਢਾਬ ਦਾ ਨਾਉਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸੁਧਾ ਸਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਕਥਾ ਇਉਂ ਅੰਕਿਤ ਹੈ:—

“ਸਵੱਯਾ ॥ ਥਾ ਸਤਿਜੁਗ ਵਿਖੇ ਯਹ ਤੀਰਥ ਲੋਪ ਰਿਹੋ ਪ੍ਰਗਟਯੋ ਸੁਨ ਜੈਸੇ। ਗਾਥ ਪੁਰਾਨ ਭਵਿਖਤ ਮਾਹਿ ਲਿਖੀ ਜਿਸ ਭਾਂਤਿ ਸੁਨੋ ਅਬ ਤੈਸੇ। ਭੂਪਤਿ ਏਕ ਭਯੋ ਇਖਵਾਕੂ ਸੁ ਸੈਲ ਕਰੰਤ ਆਯੋ ਦਿਸ ਐਸੇ। ਦੇਸ਼ ਮਹਾ ਸੁਖਦਾ ਪਿਖ ਕੈ ਵਹ ਯੱਗ ਅਰੰਭ ਇਹਾਂ ਕਰ ਬੈਸੇ। ਦੇਵ ਰਿਖੀਸ਼ ਮੁਨੀਸ਼ ਬੁਲਾਇ ਜਬੈ ਨਿਪੁ ਜੱਗ ਸੰਪੂਰਨ ਕੀਨੋ। ਐਰ ਰਮੇਸ਼ ਮਹੇਸ਼ ਸੁਰੇਸ਼ਰ, ਆਦਿਕ ਦੇਵਨ ਹ੍ਰੈ ਮੁਦ ਪੀਨੋ। ਆਪ ਕਹਯੋ

ਕਮਲਾਸਨ ਜੂ ਵਰ ਮਾਂਗਹੁ ਭੂਪਤਿ ਜੋ ਚਹੁ ਲੀਨੋ । ਭੂਪ ਕਹਯੋ
ਇਸ ਦੇਸ ਵਿਖੈ ਇਕ ਤੀਰਥ ਹੋਇ ਮਹਾ ਸੁਚ ਚੀਨੋ । ਯੋ
ਸੁਨਕੇ ਬਿਧ ਨੇ ਬਰ ਦੀਨ ਜਥਾ ਤੁਮਰੇ ਮਨ ਹੋਇ ਤਥਾਈ ।
ਪਾਵ ਪਖਾਰ ਲਓ ਸਭ ਕੇ ਸੁਰ ਔਰ ਰਿਖੀਸ਼ਨ ਕੇ ਮਨ
ਭਾਈ । ਭੂਪਤਿ ਮਾਨ ਤਬੇ ਸਬਕੈ ਭਲ ਪਾਦ ਪਖਾਰ ਲਏ ਮੁਦ
ਦਾਈ । ਤਾਲ ਹੁਤੇ ਇਕ ਖਾਮ ਇਹਾਂ ਚਰਨਾਂਮਿਤ ਸੋ ਦਿਯ ਤਾਂ
ਮੱਧ ਪਾਈ । ਨਾਮ ਸੁਧਾਸਰ ਆਪ ਧਰਯੋ ਬਿਧਿ ਔਰ ਕਯੋ
ਬਰ ਐਸ ਉਦਾਰੇ । ਆਵਹਿਗੋ ਜਬ ਘੋਰ ਕਲੀ ਤਬ ਆਦਿ
ਭਗੀਰਥ ਤੀਰਥ ਸਾਰੇ । ਹੋਇ ਸੁ ਲੋਪ ਬਸੈਂ ਸਬ ਹੀ ਇਸ
ਤੀਰਥ ਮੱਧ ਮਹਾ ਮੁਦ ਧਾਰੇ । ਤਾਹਿੰ ਸਮੇਂ ਇਸ ਤੀਰਥ ਕਾ
ਪ੍ਰਤਾਪ ਬਢੈ ਜਗ ਮਾਹਿ ਅਪਾਰੇ ।”

(੭) ਪੁਰਾਣੇ ਸਿੱਖ ਤੇ ਹਵਨ

ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਬਾਬੇ ਬੰਦੇ ਪ੍ਰਯੰਤ ਸਿੱਖਾਂ
ਦਾ ਜੋ ਕਰਤੱਬ ਸੀ ਹਵਨ ਯੱਗ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਗ
ਰਿਹਾ ਹੈ ਸਬੂਤ ਵਾਸਤੇ ਦੇਖੋ ਪੰਥ ਪਕਾਸ਼ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ
ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ੨ ਨਿਵਾਸ ੭੩ ਪੰਨਾਂ ੯੩੨:—

“ਕੀਰਤਨ ਕਥਾ ਪਾਠ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਕੇ ਠਾਟ
ਜੋੜ ਮੇਲ ਠਾਟ ਰਾਟ ਕਾਠ ਮੇਲ ਠਾਨੀ ਥੇ । ਹੋਮ ਯੱਗ
ਕਰਵਾਤੇ, ਪਸ਼ਾਦ ਬਟਵਾਤੇ ਰੋਣਕ ਰਖਾਤੇ ਗਾਤੇ ਸ਼ਬਦ
ਜਬਾਨੀ ਥੇ । ਵੈਤੇ ਜੋ ਕਿਸਾਨ ਆਨ ਲੇਤੇ ਸਿੰਘ ਮੋਦਮਾਨ,
ਬੇਤੇ ਬਹਮ ਗਿਆਨ ਤੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਮਹਾਨੀ ਥੇ । ਦਾਨੀ ਥੇ
ਇਮਾਨੀ ਥੇ । ਗੁਮਾਨੀ ਬੀਰ ਆਨੀ ਥੇ । ਸੁ ਦੇਵ ਗਨ ਸਾਨੀ
ਥੇ ਬਿਦੇਹੀ ਸਮ ਗਿਆਨੀ ਥੇ ।”

(੮) ਸਿਖ ਰਾਜ ਦਾ ਸਮਾਂ

ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਹਾਲਿਤ ਅਤਯੰਤ ਹੀ ਤਰਸਜੋਗ ਹੋ ਗਈ। ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਆਲੂ ਨੂੰ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਅਜੇਹੀ ਪਿਠ ਦਿੱਤੀ ਕਿ “ਧਰਮ ਪੰਥ ਕਰ ਉਡਰਿਆ” ਮਹਾਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਖਾਲਸਾ ਧਰਮ ਖੰਡ ਲਾ ਕੇ ਉਡ ਗਿਆ। ਜਪ ਤਪ ਯਗ ਹੋਮ, ਨਾਮ ਦਾਨ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਆਦਿ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਸਮੂਹ ਕਰਮਾਂ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਜਬਰ ਜੁਲਮ ਤੇ ਸਿਤਮ ਦਾ ਬਜਾਰ ਗਰਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੀਨਾਂ ਅਨਾਥਾਂ ਤੇ ਨਿਰਬਲਾਂ ਨੂੰ ਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ੭੩ ਦੇ ਪੰਨਾ ੯੩੬ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ੯੫੦ ਤਕ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਹਾਲਿਤ ਦਾ ਜੋ ਨਕਸ਼ਾ ਖਿਚਿਆ ਹੈ, ਉਸਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਪਉੜੀ ਅਖਰ ਅਖਰ ਘਟਦੀ ਹੈ ਕਿ—“ਜੁਗਗਰਦੀ ਜਬ ਹੋਵ ਹੈ ਉਲਟੇ ਜੁਗ ਕਿਆ ਹੋਇ ਵਰਤਾਰਾ ॥ ਉਠੈ ਗਿਲਾਨਿ ਜਗਤ ਵਿਚ ਵਰਤੈ ਪਾਪ ਭ੍ਰਸ਼ਟ ਸੰਸਾਰਾ ॥ ਵਰਨਾ ਵਰਨ ਨ ਭਾਵਣੀ ਖਹਿ ਖਹਿ ਜਲਨ ਬਾਂਸ ਅੰ ਗਿਆਰਾ ॥ ਨਿੰਦਿਆ ਚਾਲੈ ਬੇਦ ਦੀ ਸਮਝਨ ਨਹਿ ਅਗਯਾਨ ਗੁਬਾਰਾ ॥” ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:— [ਵਾਰ ੧ ਪਉੜੀ ੧੭

ਗੁਨੀਆਂ ਕੋ ਮਾਨ ਗਿਆਨ ਮੁਨੀਆਂ ਕੋ ਮਾਨੇ ਨਾਹਿ,
ਦੁਨਯਾਂ ਕੋ ਪੰਧਨ ਮੇਂ ਬੰਧੇ ਸਮ ਜਾਲ ਕੀ। ਸੰਤਨ ਕੋ ਸਨਮਾਨ,
ਭਿਛਕੋਂ ਕੋ ਦਾਨ ਨਹਿ, ਕੇਵਿਦ ਕਵੈਂ ਪਛਾਨ ਨਾਹਿ ਤਾਨ
ਤਾਲ ਕੀ। ਪ੍ਰੀਤਮੋਂ ਸੇ ਪ੍ਰੀਤ ਹੂਟੀ ਰਾਜਨ ਤੇ ਨੀਤ ਛੂਟੀ,
ਸ਼ਾਹਨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਛੂਟੀ ਰੀਤ ਕੁਲ ਢਾਲ ਕੀ। ਹਾਇ ਹਰਿ ਗਿਆਨ

ਖਾਨ ਮੰਦਤਾ ਜਹਾਨ ਭਯੋ, ਛਾਇ ਰਹੀ ਕਾਲਤਾ ਕਰਾਲ ਕਲੂ
ਕਾਲ ਕੀ ॥੪੭॥ ਜਾਗ ਜਿਨ ਕੇ ਬਡੇਰੇ, ਬਾਨੀ ਪੜ੍ਹਤੇ ਸਵੇਰੇ,
ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰੇ ਅੰਨ ਜਲ ਨਾ ਕਰੈਂ । ਤਿਨਹੀ ਕੇ ਨਾਤੀ
ਧੂਪ ਦੀ ਕੀ ਕਹਾ ਬਖਸ਼ਾਤੀ, ਪਾਇ ਹੈਂ ਨ ਝਾਤੀ ਮੂਸ ਖਾਤ
ਗ੍ਰੰਥ ਕੇ ਪਰੈਂ । ਜਪਜੀ ਨ ਰਹੁਰਾਸ, ਸੁਨੈਂ ਪਵੈਂ ਕਭੀ ਖਾਸ,
ਅੰਰ ਜੇ ਪਵਤ ਪਾਸ ਹਾਸ ਤਿਨ ਯੋ ਰਹੈਂ । ਕਹਾ ਰੱਬ ਬਹਿਰਾ
ਹੈ ? ਗਹਿਰਾ ਪੁਕਾਰੈਂ ਜਉ ਤੂੰ, ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਮੇਂ ਜਾਇ ਲੁਕਮੇ
ਰਿਝਾਇ ਲੈ ਤਰੈਂ । ॥੫੦॥”

(੯) ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਉਤੇ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹਾਲਿਤ ਨਿਰੀ ਜਹਾਲਤ ਦਾ ਅੰਧ-
ਕਾਰ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਅਜੇਹਾ ਭ੍ਰਸ਼ਟਾਚਾਰ ਵਰਤਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਨਵੇਂ
ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ । ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਗੀਤਾ ਦੇ
ਚੌਥੇ ਅਧਯਾਇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ—ਯਦਾ ਯਦਾਹਿ ਧਰਮ-
ਸਯ ਗਿਲਾਨਿਰ ਭਵਤਿ ਭਾਰਤ । ਅਭਯੁਤੱਥਾਨਮ ਧਰਮੱਸਯ
ਤਦਾਤਮਾਨਮ ਸ੍ਵਾਮਿਜਹਮ ।” ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਇਹ ਮਹਾਵਾਕ ਬਾਨੈਂ ਹੀ ਇਸ ਸ਼ਲੋਕ ਦਾ
ਟੀਕਾ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ:—“ਜਬ ਜਬ ਹੋਤ ਅਰਿਸ਼ਟ
ਅਪਾਰਾ । ਤਬ ਤਬ ਦੇਹ ਧਰਤ ਅਵਤਾਰਾ ।” (ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਇਕ ਹੋਰ ਮਹਾਤਮਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ:—

“ਬਦੀ ਨੇਕੀ ਪਿ ਆ ਜਾਤੀ ਹੈ, ਜਬ ਗਾਲਬ ਜਮਾਨੇ ਮੇਂ ।
ਬਦ ਅਮਨੀ ਫੈਲ ਜਾਤੀ ਹੈ ਜਹਾਂ ਕੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਮੇਂ ।
ਦਰੇ ਰਹਿਮਤ ਪੇ ਟਕਰਾਤੇ ਹੈਂ, ਨਾਲੇ ਦਾਦਖਾਹੋਂ ਕੇ ।
ਫਲਕ ਕੇ ਘੇਰ ਲੇਤੇ ਹੈਂ, ਧੂਏਂ ਦਿਲਸੋਜ਼ ਆਹੋਂ ਕੇ ।

ਤੜਪ ਉਠਤੀ ਹੈ ਕੁਦਰਤ, ਗੈਰਤੇ ਹੱਕ ਤਲਮਲਾਤੀ ਹੈ ।
 ਅੰਧੇਰੇ ਮੇਂ ਯਕਾ ਯਕ, ਏਕ ਬਿਜਲੀ ਕੂੰਦ ਜਾਤੀ ਹੈ ।
 ਜਹਾਂ ਕੀ ਜੁਮਲਾ ਤਾਕਤ, ਮਾਇਲੇ ਇਜ਼ਹਾਰ ਹੋਤੀ ਹੈ ।
 ਕਿਸੀ ਕੇ ਰੂਪ ਮੇਂ ਢਲਤੀ ਹੈ ਜਲਵਾ ਬਾਰ ਹੋਤੀ ਹੈ ।
 ਅਜਲ ਸੇ ਬਸ ਯਿਹੀ ਦਸਤੂਰ ਹੈ, ਕਾਨੂੰਨ ਕੁਦਰਤ ਕਾ ।
 ਨਜ਼ਰ ਕਸਰਤ ਸੇ ਆ ਜਾਤਾ ਹੈ ਜਲਵਾ ਸ਼ਾਨਿ ਵਾਹਦਤ ਕਾ ।
 ਇਸੀ ਕਾਨੂੰਨੇ ਕੁਦਰਤ ਪਰ, ਨਜ਼ਾਮੇ ਦਹਿਰ ਚਲਤਾ ਹੈ ।
 ਅੰਧੇਰਾ ਹੱਦ ਸੇ ਬੜ੍ਹ ਜਾਤਾ ਹੈ ਤਬ ਸੂਰਜ ਨਿਕਲਤਾ ਹੈ ।
 ਦਿਲੋਂ ਮੇਂ ਕੁਫਰ ਕੀ ਜਿਸ ਦਮ ਸਿਆਹੀ ਫੈਲ ਜਾਤੀ ਹੈ ।
 ਨਿਕਲ ਕਰ ਗੈਬ ਕੇ ਪਰਦੇ ਸੇ ਵਾਹਦਤ ਮੁਸਕਰਾਤੀ ਹੈ ।
 ਅਕੀਦਤ ਕੀ ਕਿਰਨ ਸੇ ਦਿਲ ਮੇਂ ਪੈਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਤਾ ਹੈ ।
 ਕਿ ਜਾਹਿਰ ਗੈਬ ਸੇ ਯੂੰ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਹੋਤਾ ਹੈ ।
 ਮੁਬਾਰਕ ਹੈਂ ਵੇਹ ਅਾਂਖੇਂ ਜਿਨ ਕੋ ਯੇਹ ਦੀਦਾਰ ਹੋਤਾ ਹੈ ।
 ਮੁਬਾਰਕ ਵੁਹ ਘਰਾਨਾਂ ਹੈ ਜਹਾਂ ਅਵਤਾਰ ਹੋਤਾ ਹੈ ।”

(‘ਸੇਵਕ’ ਗੁਜਰਾਂ ਵਾਲਾ ਵਿਜਯ ਵਲਭ

ਨੰਬਰ ਯਕਮ-੭ ਨਵੰਬਰ ੧੯੪੦)

ਇਸ ਕੁਦਰਤੀ ਅਸੂਲ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਕਿ ਸਮੂਹ ਧਰਮਾਂ
 ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰੂ ਮਤ ਦੁਆਰਾ ਅਪਨਾਯਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ
 ਵੇਲੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਰਸਤੇ ਪੌਣ ਅਰਥ ਕਿਸੇ ਮਹਾਂ ਬਲੀ
 ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਡਾਢੀ ਹੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ
 ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ । ਥੋੜੇ ਹੀ ਸਮੇਂ
 ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕਾਇਆਂ ਪਲਟ ਦਿਤੀ ।
 ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਸਨਾਤਨ ਅਸੂਲ ਜੋ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਲੋਪ ਹੋ ਚੁਕੇ

ਸਨ, ਨਵੇਂ ਸਿਰੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਦਾਨ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦੇ ਅਸਰ ਨਾਲ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਸਤਿਜੁਗ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾ ਦਿਤੇ। ਸਬੂਤ ਲਈ ਦੇਖੋ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ੨ ਨਿਵਾਸ ੭੨ ਪੰਨਾ ੮੭੭ ਤੇ ੭੮ ਛੰਦ ੧੧ ਤੋਂ ੧੫ ਤਕ:—

“ਬੀਸਕ ਬਰਸ ਜਬ ਸਰਸ ਬਿਤਾਇ ਐਸ, ਬੰਦਗੀ ਜੁ ਹੋਦ ਜਾਪ ਕੀਨੋ ਮਨ ਲਾਇਕੈ। ਦਾਸੀ ਜੋਊ ਨਾਮ ਕੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ੀ ਰਿਧ ਸਿਧ ਸੋਊ, ਭਾਸੀ ਬਾਣੀ ਮੈ ਤਾਸੀਰ ਭਜਨ ਪ੍ਰਭਾਇਕੈ। ਭਈ ਤੋ ਅਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ, ਖਾਸ ਯੋ ਮਹਾਨੀ ਤਾਹਿ, ਦੇਹੁ ਨਾਮ ਜੀਵਨ ਕੋ ਸੀਖ ਭੋਗ ਦਾਇਕੈ। ਪੰਥ ਗੁਰ ਦਸਮ ਕੀ ਰਸਮ ਬਢਾਵੇ ਜਗ, ਖਸਮ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਯੇਹ ਲਖਾਇਕੈ। ੧੧ ॥ ਪਾਇ ਇਹ ਹੁਕਮ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ ਕਾ ਬਿਸੇਸ਼ ਫਿਰ, ਰਾਮ ਮਿਰੋਸ਼ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਲਾਗਿਓ। ਹੁੱਕੇ ਛਡਵਾਏ ਰਖਵਾਏ ਕੇਸ ਮੋਨਿਓਂ ਕੇ, ਸੁਧਾ ਛਕ ਥਾਇ ਸਿਖ ਭਾਗ ਜਿਨੈ ਜਾਗਿਓ। ਫੈਲਿਓ ਜਸ ਭਾਰੀ ਸਿਖ ਥੀਏ ਤਾਹਿ ਕੇ ਅਪਾਰੀ, ਸਿੰਘ ਪੰਥ ਬਿਰਧਾਇਓ ਨਾਮ ਰਸ ਪਾਗਿਓ ॥ ਫੀਮ ਭੰਗ ਪੋਸਤ ਸ਼ਰਾਬ ਮਾਸ ਚੋਰੀ ਯਾਰੀ, ਠਗੀ ਤਜ ਥੀਏ ਸੰਤ ਸਤਿਗੁਰ ਆ ਗਿਓ ॥ ੧੨ ॥ ਹਵਨ ਕਰੈਂ ਹੈ ਭੋਗ ਗੰਥ ਜੀ ਕੇ ਪੈਰੈਂ ਬਹੁ, ਸੰਗਤੋਂ ਕੇ ਕੱਠ ਥੈਰੈਂ, ਰੈਹੈ ਰਚਨਾ ਲਗੀ। ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਹੈਂ ਸਕੇਸ਼ ਵੇਸ਼ ਰਾਤ ਹੀ ਤੇ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਮਾਹਿ ਰਾਖੈਂ ਰਸਨਾਂ ਪਗੀ। ਰਾਖ ਹੈਂ ਪੁਸ਼ਾਕ ਪਾਕ, ਸੁਕਲ ਉਰਣ ਮਾਲ, ਕਛ ਕੜਾ ਕਰਦ ਮਰਦ ਨਾਰ ਸਭ ਜੇਤਗੀ। ਬਿਨਾਂ ਨਾਮ ਧਾਰੀ

ਅੰਨ ਜਲ ਰੋਟੀ ਬੇਟੀ ਵਾਰੀ, ਸਾਂਝ ਰਾਖ ਹੈਂ ਨ ਕਾਹੂੰ ਸੰਗ
ਜਗ ਮੇਂ ਸਗੀ” ॥ ੧੫ ॥

ਉਤੇ ਦਿਤੇ ਗਏ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਬਿਤਾਂ ਤੋਂ (ਜੋ ਪੰਥ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਐਡੀਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ,
ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਥੋੜੇ ਜਹੇ ਨਵੇਂ ਤੇ ਮਨ ਕਲਪਿਤ ਕਬਿਤ ਪਾ
ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ) ਇਹ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ
ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੜਦੀ ਭੁਜਦੀ ਸਿੱਖ ਫੁਲਵਾੜੀ ਨੂੰ ਨਵੇਂ
ਸਿਰੇ ਸੁਰਜੀਤ ਤੇ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨਾਮ ਦਾਨ
ਇਸ਼ਨਾਨ ਸੁਚ ਸੋਧ ਤੇ ਹਵਨ ਯੱਗ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਨੂੰ
ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ।

(੧੦) ਹਵਨ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਪਣੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ
ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਯੱਗ ਹੋਮ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ
ਹੈ। ਹਰ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਹੋਮ ਦਾ
ਕਰਨਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੀਯਤ ਕੀਤਾ। ਏਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀ
ਦੀਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੋਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ
ਇਕ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਹੋਮ ਦਾ ਕਰਨਾਂ ਅਸੂਲ
ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀ
ਵਿਆਹ ਦੇ ਸਮੇਂ ਹੋਮ ਦਾ ਹੋਣਾਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਅਮਰ ਹੈ। ਗੁਰੂ
ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵੇਦੀ ਗੱਡੀ ਜਾਂਦੀ
ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਹਵਨ ਕੁੰਡ ਬਣਾਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ
ਜੀ ਦੀ ਦੱਸੀ ਮੁਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸੱਤ ਸਿੰਘ ਹੋਮ ਕਰਦੇ ਹਨ,
ਤੇ ਲੜਕੇ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਅਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ

ਲਾਵਾਂ ਪੜ੍ਹਕੇ ਹਵਨ ਦੀ ਪ੍ਰਜੁਲਤ ਅਗਨੀ ਦੇ ਗਿਰਦ ਫੇਰੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਵਨ ਦੀ ਮੁਯਾਦਾ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ, ਇਉਂ ਹੈ:—“ਪਹਿਲੇ ਚੌਕਾ ਦੇਣਾਂ ਹੋਮ ਦੀ ਜਗਾ। ਲਕੜੀ ਹੋਮ ਵਿਚ ਪਲਾਸ ਦੀ ਪਾਉਣੀ ਜਾਂ ਬੇਰੀ ਦੀ ਪਾਉਣੀ। ਫੂਕ ਨਹੀਂ ਮਾਰਨੀ। ਹੋਮ ਦੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਪੱਖੀ ਨਾਲ ਝੱਲਨਾਂ। ਪੰਜਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਹੋਮ ਵਿਚ ਪੋਥੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨੀ। ਚਉਪਈ ਜਪੁ ਜਾਪੁ ਦੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਉਗ੍ਰਦੰਤੀ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ। ਛੇਵਾਂ ਆਦਮੀ ਅਹੂਤੀ ਪਾਵੇ, ਸੱਤਵਾਂ ਨਾਲ ਜਲ ਦਾ ਛਿਟਾ ਦੇਵੇ ਥੋੜਾ ਥੋੜਾ।”

ਵਧੇਰੇ ਵਾਕਬੀ:—ਹਵਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ੭ ਸਿੰਘ ਸੋਧ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਸੋਧ ਦੇ ਹੀ ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਨਕੇ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਣ। ਹਵਨ ਵਾਲੇ ਥਾਂ ਨੂੰ ਲਿੰਬਣ ਪੋਚਣ ਵਾਲੀ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਗੋਹਾ ਨਹੀਂ ਰਲੋਣਾਂ। ਬੇਰੀ ਯਾ ਪਲਾਸ ਦੀਆਂ ਲੱਕੜਾਂ ਨਿਕੀਆਂ ਨਿਕੀਆਂ ਕਰਕੇ ਹਵਨ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਜੋੜ ਦੇਣੀਆਂ ਤੇ ਵਿਚ ਇਕ ਸਾਬਤ ਨਲਪੇਰ ਰੱਖਕੇ ਤੀਲੀ ਨਾਲ ਬਸੰਤ੍ਰ ਜਗਾਣੀ, ਉਪ੍ਰੰਤ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਬਾਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹਨੀਆਂ। ਬਾਣੀਆਂ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੇ ਫੇਰ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਜੈਕਾਰਾ ਗਾਜਾ ਦੇਣਾ।

ਹਵਨ ਦੀ ਸਮੱਗੀ—ਹਵਨ ਦੀ ਸਮੱਗੀ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ:—(੧) ਲਾਲ ਚੰਨਣ, (੨) ਚਿੱਟਾ ਚੰਨਣ, (੩) ਛੜ, (੪) ਮੁਥਰਾਂ, (੫) ਇੰਦਰ ਜੌਂ, (੬) ਭੋਜ ਪੱਤ੍ਰ, (੭) ਸੁਪਾਰੀ, (੮) ਮੇਵਾ, (੯) ਛੁਹਾਰੇ, (੧੦) ਗਿਰੀ ਖੋਪਾ, (੧੧) ਬਦਾਮ, (੧੨) ਗੁਗਲ,

(੧੩) ਕੇਸਰ, (੧੪) ਮੁਸਕ ਕਫੂਰ, (੧੫) ਲੌਂਗ, (੧੬) ਤਿਲ, (੧੭) ਦੇਸੀ ਜੌਂ, (੧੮) ਕਸਤੂਰੀ, (੧੯) ਸੰਧੂਰ, (੨੦) ਇਲਾਚੀ, (੨੧) ਘਿਉ, (੨੨) ਖੰਡ । ਹਵਨ ਤੇ ਧੂਪ ਦੀ ਸਮੱਗੀ ਵਿਚ ਏਹ ੨੨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਸਮੱਗੀ ਕਿੱਨੀ ਕਿੱਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ? ਇਸ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਲਿਖਣ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਮਿਕਦਾਰ ਵਿਚ ਹੋਮ ਹੋਣਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਮਿਕਦਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮੱਗੀ ਪਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ।

(੧੧) ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਦੇਸ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੂਪ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪਾਬੰ-
ਦੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਹਵਨ ਯੱਗ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ।
ਪਸਚਾਤ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਤਾਂ ਹਵਨ
ਯੱਗ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਏਨੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਉਮਾਹ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ
ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨੂੰ ਚਾਰ ਚੰਦ ਲੱਗ ਗਏ ਹਨ। ਭਾਦਰੋ-
ਸੰ: ੧੯੯੪ ਬਿ: ਤੋਂ ੧ ਅੱਸੂ ੧੯੯੪ ਤੱਕ ਜੋ ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ
ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹਵਨ ਯੱਗ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਨੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ
ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇਵ ਧਰਮ ਦਾ ਡੰਕਾ ਬਜਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ।
ਸਿਆਣੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਸੀ ਕਿ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਹਵਨ
ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਇਹ ਦੂਜਾ ਹਵਨ ਯੱਗ ਹੈ ਜੋ ਏਨੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ
ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਹਵਨ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਵਾਇਸਰਾਏ ਹਿੰਦ
ਨੇ ਸ਼ਿਮਲੇ ਤੋਂ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਲਹੌਰ ਵਿਖੇ
ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਬੁੱਚੜਖਾਨੇ ਦੇ ਨਾਂ ਬਣਾਏ ਜਾਣ

(੧੯)

ਦਾ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਹੋਇਆ ਸੀ* । ਹਰ ਸਾਲ ਹੋਲੇ ਤੇ ਅਤੇ
ਅਸੂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਭਾਰੀ ਹੋਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ
ਹੈ । ਏਸਤਰਾਂ ਨਾਮ ਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਵਰਤਮਾਨ ਮਹਾਰਾਜ
ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਹੋਰ ਸਿਧਾਂਤਕ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੋਮ
ਯੱਗ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕਰਕੇ ਪੂਰਵਜ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਜ਼ੋਰ
ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਕਿਉਂਕਿ ਹੋਮ ਯੱਗ ਦੇਵਤਿਆਂ
ਦੀ ਬਾਣ ਹੈ, ਤੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਾਣਸ ਅਰ ਪਸੂ
ਪੇਤਾਂ ਤੋਂ ਦੇਵਤੇ ਬਣਾਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਇਸ ਲਈ
ਹੀ ਬਹਿਲੋ ਕੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ :—

“ਕੂੜ ਕਪਟ ਸਭ ਛਪ ਗਇਆ ਸਭ ਸਚ ਵਰਤਾਰਾ ।

“ਯੱਗ ਹੋਮ ਠਹਿਰਾਇ ਕਰ ਨਿਜ ਧਰਮ ਸਵਾਰਾ ।”

ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪ੍ਰਚਾਰਕ
ਭਾਈ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ
ਤੀਰ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦਾ ਫਲ ਦਸਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ:—

“ਯੱਗ ਹੋਮ ਹੋਵਨਾਂ ਨ ਹਿੰਦ ਮੇਂ ਕੋਈ ਮੂਲ ਪਾਤਾ ।

ਝੂਲਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਾਹੀਂ ਆਜ ਹਿੰਦਵਾਨ ਕੇ ।

ਕਹਿਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਏਸ ਮੈਂ ਨ ਝੂਠ ਜਾਨੋ ।

ਜੋ ਨ ਤੀਰ ਛੂਟਤੇ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੁਵਾਨ ਕੇ ।

(ਸੱਚੀ ਮੁਹੱਬਤ)

*ਹਰਿਦੁਆਰ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਕੁੰਭ ਤੇ ਵੀ ਗੰਗਾ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਮਹਾਨ ਹਵਨ ਯੱਗ ਕੀਤਾ
ਸੀ ਜਿਸਦੀ ਸਮੂਹ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ
ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ।

B-3813

ਅਦੁਤੀ ਪੁਸਤਕ

“ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਤੇ ਮਾਸ” ਨਾਮ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਸਿੱਖ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਜਗਤ ਵਿਚ ਧਾਕ ਮਚ ਗਈ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ‘ਆਲਿਮ’ ਜੀ ਨੇ ਜਿਸ ਵਿਦਵਤਾ ਤੇ ਖੂਬੀ ਨਾਲ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਮਾਸ ਖਾਣ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਹਰ ਸੰਪ੍ਰਦਾਏ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਅਸ਼ ਅਸ਼ ਕਰ ਉਠੇ ਹਨ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਏਸ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ ਬੇਮਿਸਾਲ ਪੁਸਤਕ ਹੈ, ਜੋ ਹਰ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਹਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਖਾਤਰ ਕੀਮਤ ॥) ਤੋਂ ਘਟਾ ਕੇ। =) ਛੇ ਆਨੇ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ੧੬੦੦ ਕਾਪੀ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ੩੦੦ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਹੁਣੇ ਖਰੀਦ ਲਓ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਦੂਜੀ ਐਡੀਸ਼ਨ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ।

ਦਾਸ:—

ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ, ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ

ਡਾਕ ਘਰ ਡਚਕੋਟ ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਇਲ ਪੁਰ

ਮਨੋਹਰ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਥੈਸ ਬਜ਼ਾਰ ਸੋਢੀਆਂ (ਨਜ਼ਦੀਕ ਘੰਟਾ ਘਰ)
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਸ: ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਿੰਟਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੇਠ ਛਪਿਆ